

datum 25-04-2006

volgnr 2005-2006/10

Advies

Pesten binnen onderwijs

Hoorzitting naar aanleiding van het verzoekschrift van de heer Van Roosbroeck in de Commissie voor Onderwijs, Vorming, Wetenschap en Innovatie.

Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86

1000 Brussel

tel.: 02-552 98 00

fax: 02-552 98 01

kinderrechten@vlaamsparlement.be

www.kinderrechten.be

1 Situering

Voorafgaand wil ik graag verwijzen naar de hoorzitting van 24 februari 2004¹ waarin naar aanleiding van eenzelfde verzoekschrift gelijkaardige aandachtspunten behandeld werden. Gezien de problematiek als dusdanig weinig veranderde, zullen we hier en daar in herhaling vallen. De beleidsaandacht voor het pestprobleem mag echter niet verloren gaan.

1.1. Omgaan – samenleven – spelen – plagen – pesten

De school is een leer- en een leefgemeenschap met een welbepaalde bevolking, een mix van kinderen, jongeren en volwassenen met soms de meest uiteenlopende interesses en eigenschappen. Leerlingen moeten hier samen school maken, ook met personen die ze niet zelf te kiezen hebben. Om dat samenleven zo aangenaam mogelijk te houden en om problemen te vermijden zijn afspraken inzake omgang en gedrag noodzakelijk.

Kinderen en jongeren hebben daarnaast hun eigen manier van omgaan met elkaar: ze zijn vaak erg losjes en erg open tegenover elkaar en kunnen daarbij ook behoorlijk agressief en kwetsend zijn. Zo geeft een documentaire van een kleuterspeelplaats, waar toezicht ontbreekt, soms ontvullende en ontluisterende taferelen van onze schattige kindertjes.

De grens tussen plagen en pesten is soms heel dun. Ook de draagkracht van kinderen en jongeren onderling verschilt nogal: wat de ene zwaar kan kwetsen, raakt de andere zijn koude kleren niet. Plagen is ook niet altijd leuk, maar maakt wel deel uit van normale, aanvaardbare omgangsvormen en verziekt de verhouding niet.

Pesten is anders. Onlangs nog werd een jongen het ziekenhuis ingeslagen door schoolgenoten. Dit gaat het aanvaardbare te boven. Helaas zijn er ook minder merkbare, subtieler vormen van pesten, waar al te vaak te weinig mee gebeurt. In deze commissie werd al voldoende op dit verschil ingegaan.

Eigen aan pesten is het intentionele, het voortdurende, het fysiek en/of geestelijk bedreigende, het ontreddende. De verhouding verandert van een relatie tussen gelijkwaardigen naar één tussen een machthebber en een machteloze.

Bij pesten wordt een slachtoffer uitgezocht om de baas over te spelen op een heel bedreigende manier. De pestkop misbruikt zijn informele macht: het slachtoffer wordt geslagen, uitgescholden, vernederd, gekleineerd.

De overigen kijken toe en zwijgen, vaak vanuit de terechte schrik dat zij anders het volgende slachtoffer worden. Dit passief toezien is niet te onderschatten. Daardoor kan de pester gewoon doorgaan.

De gevolgen zijn voor sommige leerlingen niet te onderschatten: laag zelfbeeld, zich afsluiten van de buitenwereld, verlies aan motivatie, psychische problemen, tot zelfs soms in extremis zelfmoord.

Pesten komt het meeste voor op school. Vanuit de zorgplicht voor het welbevinden van elke leerling mogen we dan ook op de school appèl doen om aan het probleem te proberen verhelpen.

¹ Verslag bij het verzoekschrift over pesten in de school en de oprichting van een neutrale ombudsdienst voor alle netten van het Vlaams onderwijs, *Parl. St.*, VI. Parl, stuk 2157 (2003-2004), nr. 1 (uiteenzetting van de Kinderrechtencommissaris op p. 40-44) en de verwijzingen aldaar.

Tekenend in deze context is wel het feit dat er m.b.t. volwassenen intussen een anti-pestwet tot stand kwam (11 juni 2002) om het pesten op het werk, 'mobbing', tegen te gaan, met inbegrip van sancties², de opmaak van preventieplannen, de preventieadviseur e.d.m. Voor minderjarigen in de context van school is deze wet echter niet van toepassing, ook al zou men de school als hun werkomgeving moeten beschouwen.

1.2. Preventie

Het allerbelangrijkste wat de school kan doen is het pesten zoveel mogelijk voorkomen.

Ook uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind³ wordt duidelijk dat de school hier een taak heeft.

Artikelen die in dit verband van belang zijn, zijn o.m.:

Art. 3 waarin gesteld wordt dat het belang van het kind de eerste overweging moet zijn bij beslissingen van overheden en andere instanties.

Art. 19 dat de staten oproept om in te staan voor de bescherming van kinderen tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, verwaarlozing of nalatige behandeling.

Art. 28,2 dat stelt dat de wijze van handhaving van discipline op school verenigbaar moet zijn met de menselijke waardigheid van het kind en in overeenstemming met de principes van het Verdrag.

Art. 29 dat verschillende doelstellingen van onderwijs aangeeft, waaronder:

- (individueel) de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind,
- (maatschappelijk) het bijbrengen van eerbied voor mensenrechten, voor diverse culturen en waarden, voor vrede, verdraagzaamheid, vriendschap e.d.m.

Deze artikelen geven samen de noodzaak aan om in deze context aandacht te besteden aan zowel de uitwerking van preventieve acties tegen het pesten als het optimaliseren van de aanpak van pestgedrag. Elke leerkracht, elke school heeft de verantwoordelijkheid om van de school een veilige, en bij voorkeur leuke plek te maken voor al de leerlingen. Leerkrachten hebben daarbij een belangrijke voorbeeldfunctie. Wanneer zij door hun gedrag tonen dat luisterbereidheid, samen overleggen, leren debatteren zonder ruzie te maken, vertrouwen geven e.d. belangrijk zijn, nemen leerlingen dat vaak over in hun omgang met elkaar. Ook de bespreekbaarheid van zaken als vriendschap, jaloezie, sterke en zwakke kanten van iedereen is van belang in de klas.

Niet enkel het klasniveau is belangrijk; ook de school dient expliciet tegen pesten op te komen. De school moet hiervoor een beleid uittekenen en daarover duidelijk communiceren met ouders en leerlingen.

² Verder zal blijken dat het Kinderrechtencommissariaat niet de loutere sanctionerende aanpak voorstaat, maar dit kan toch als voorbeeld tellen om te illustreren hoe ernstig deze problematiek ingeschat wordt wanneer het volwassenen betreft.

³ Ook binnen de erkende en gesubsidieerde onderwijsinstellingen is dit verdrag van kracht.

2 Praktijk

Voor de verschijningsvormen, de cijfers en de gevolgen van het pestprobleem verwijzen we graag naar onze tussenkomst van 5 februari 2004.⁴

Wel willen we opnieuw de aandacht vragen voor het feit dat leerlingen niet enkel door medeleerlingen gepest worden maar ook door hun leerkracht, hetgeen hen in een nog kwetsbaarder positie brengt. De vrees voor represailles of om niet geloofd te worden ligt daar nog hoger dan wanneer men door leeftijdsgenoten gepest wordt.

Daarnaast is het ook belangrijk om te begrijpen hoe pestvormen veranderen doorheen de tijd. Meer bepaald steaming (afpersing) en cyberpesten zouden steeds vaker voorkomen. Kennis over deze nieuwe fenomenen dringt zich op. Voor cyberpesten verwijzen we graag naar de commissie Jeugd waarop 27 april e.k. een onderzoek van het viWTA zal worden besproken.

2.1. Ombudswerk bij het Kinderrechtencommissariaat

Qua aantallen lijken de meldingen⁵ bij het Kinderrechtencommissariaat over pesten eerder mee te vallen, doch dit is misleidend voor de omvang van het probleem. Veel gepeste leerlingen gaan nl. eerder contact opnemen met de Kinder- en Jongerentelefoon, het CLB, het JAC, Limits of andere hulpbronnen.

Uit ander onderzoek van het Kinderrechtencommissariaat en het CBGS⁶ bleek bijvoorbeeld ook dat toch 8% van de bevroagde leerlingen aangaven dat de leerkracht hem of haar 'belachelijk maakt waar anderen bij zijn'.

Er werd intussen wel een evolutie vastgesteld in het soort melding: waar mensen vroeger vaak enkel wilden gehoord worden, contacteren ze nu steeds meer het Kinderrechtencommissariaat met echte klachten en vragen om op te treden.

PESTEN	Door leerkrachten	Door leerlingen
1999-2000	7	5
2000-2001	21	12
2001-2002	14	11
2002-2003	18	14
2003-2004	30	20
2004-2005	11	17

Leerlingen en ouders klagen vooral dat scholen inadequaat of zelfs helemaal niet optreden tegen pestgedrag. Dikwijls krijgt het slachtoffer van de pesterijen de boodschap dat hij zijn situatie zelf in de hand moet nemen en externe hulp moet gaan zoeken. De gepeste leerling moet van zich af leren bijten, bvb. via een assertiviteitstraining. Hij moet maar niet reageren op de pesterijen. Of hun klacht wordt geminimaliseerd. Zo legt de school alle verantwoordelijkheid bij de leerling, die tenslotte zelf om hulp vraagt. Toch is er voor scholen ondertussen een uitgebreid aanbod aan materiaal, technieken en professionele omkadering om de pestproblematiek aan te pakken.

⁴ In het basisonderwijs zijn er onderzoeken die aangeven dat zo'n 23% van de kinderen gepest wordt, in het secundair zo'n 15%. Hoogtepunt zou liggen tussen de leeftijd van 10 en 14 jaar. Doorgaans gebeurt het tijdens de speeltijd, de klasuitstap, na de lessen. Jongens pesten meer (of anders?) dan meisjes. Veel slachtoffers zwijgen uit vrees voor erger....

⁵ Geciteerd uit de jaarverslagen van het Kinderrechtencommissariaat. (downloadbaar op www.kinderrechten.be, onder documenten)

⁶ VAN DEN BERGH, B., ACKAERT, L. en DE RYCKE, L.: *Tienertijd. Communicatie, opvoeding en welzijn in context: 10- tot 18-jarigen, ouders en leerkrachten bevroagd*, Garant, Leuven, 2003, p. 234.

De ombudswerkers doen dan vooral onderzoek naar de inspanningen van de school en de projecten die ze opzet om de problematiek aan te pakken. Onderzoek naar individuele pesterijen tegenover een leerling zijn moeilijk tastbaar en feitelijk na te gaan. We betrekken in het onderzoek ook altijd het CLB.

Een paar weken geleden deed ik een zelfmoordpoging omdat ik op school voortdurend gepest word. En zelfs nu nog zegt de directeur dat ik me moet laten begeleiden en dat het dan wel opgelost zal geraken. Ik ben al een jaar in begeleiding! Op school laten ze het maar gebeuren.

Amber, 12 jaar

Mijn vriendin op school wordt zwaar gepest. De directeur zegt dat er niets aan de hand is. Ze is nu in begeleiding bij een psychologe. Die heeft vorige maand contact opgenomen met de directeur en met het CLB om erop aan te dringen dat ze de klacht ernstig moeten nemen. Er is nog altijd niks gebeurd.

Veerle, 14 jaar

Mijn zoon wordt al jaren gepest op school. Nu hebben twee leerlingen een website ontworpen waarop ze mijn zoon beledigen en belachelijk maken. De directeur doet niets en de politie heeft bevestigd dat de school weinig actie onderneemt om pesten op school te voorkomen.

Moeder van Kobe (11 jaar)

Al maanden word ik binnen en buiten de school gepest door dezelfde leerlingen. Ze trekken aan mijn kleren, stelen spullen uit mijn boekentas, bedreigen mijn vrienden die nog met mij omgaan. Na schooltijd wachten ze me op in de straat en daar gaat het weer verder. Ik kan het niet meer aan. Wie kan me helpen?

Mario, 15 jaar

Onder de 'pesterijen' door leerkrachten valt elk onaanvaardbaar gedrag tegenover leerlingen, los van een sanctie of straf: uitlachen, intimideren, lichamelijk geweld, vernederen, bedreigen, discrimineren of denigreren.

Onderzoek naar de klachten van pestende leerkrachten is vaak nog delicaat. Melders zijn bang dat de situatie van de leerling nog verslechtert. Ze geloven nog amper dat er oplossingen zijn omdat hun eigen pogingen vaak op niets uitliepen. Melders hebben ook het gevoel dat schooldirecties het probleem minimaliseren. Als de directie het probleem wel ernstig neemt, stoten melders op het probleem dat pesterijen moeilijk te bewijzen zijn. Ze komen opnieuw in een situatie van woord tegen woord terecht.

De negatieve gevolgen van pestgedrag worden bij pesten door de leerkracht nog vergroot:

- de leerling staat nog machtelozer tegenover de volwassen gezagsdrager die de leerkracht is,
- de drempel om erover te praten is nog hoger,
- het risico om niet geloofd te worden – door de ouders⁷ en door de school - is groter,
- de kans dat de leerkracht aangepakt wordt lijkt kleiner,
- de bewijslast ligt vaak nog moeilijker; het woord van de leerkracht weegt doorgaans zwaarder dan dat van de leerling,
- de leerling kan onmogelijk ooit voldoende weerbaar zijn tegenover een leerkracht,

⁷ Meer kans op ongelof: wie kan nu denken dat de juf of de meester zelf een pestkop is...

- meer angst voor represailles,
- de motivatie en vervolgens ook de resultaten van de leerling verminderen,
- de feiten worden vaker ontkend of toch geminimaliseerd.

Iedereen moest een spreekbeurt houden voor de klas. Toen ik aan de beurt was, geraakte ik in paniek. Ik ben nogal verlegen en de meeste leerlingen uit de klas pesten me daarmee en lachen me uit. Omdat ik niet durfde te beginnen, moest ik van de meester op een stoel staan zodat iedereen me goed kon zien. Ik ben toen heel hevig gaan wenen. De meester lachte me gewoon uit.

Hannelore, 11 jaar

Onze zoon krijgt elke dag kwetsende opmerkingen van zijn juffrouw over zich heen. Als hij iets trager werkt of een fout maakt, is hij dom en idioot. Als hij iets niet begrijpt, weigert ze het hem opnieuw uit te leggen. Bij andere leerlingen doet ze dat wel. Onze zoon komt elke dag wenend naar huis.

Moeder van Robbe (7 jaar)

Bijna elke week krijgen we op onze dienst klachten over het functioneren van een leerkracht. De verhalen van ouders en leerlingen gaan over grensoverschrijdend gedrag, gaande van beledigingen tot serieus lichamelijk geweld. We hebben de directie gealarmeerd, maar die doet niets. Zelf kunnen we geen verdere actie ondernemen tegenover die leerkracht.

CLB-medewerker

Een collega-leerkracht vernedert en mishandelt leerlingen. Dat wordt door de directie al jaren gedoogd. Een aantal collega's vond dat de limiet bereikt was: ze hebben geklaagd bij de inrichtende macht. Die wil geen tuchtprocedure opstarten wegens gebrek aan bewijzen. Noch ouders, noch leerlingen durven te getuigen.

Leerkracht basisonderwijs

Onze lerares Frans maakt dikwijls vernederende en seksistische opmerkingen. Laatst zei ze tegen mijn vriendin die wat dikker is dat ze toetert als een olifant en dat dat ook niet verwonderlijk is omdat ze er al op lijkt. Mijn vriendin is huilend de klas uitgelopen.

Marthe, 14 jaar

Ik ben hoogbegaafd en mijn leerkracht heeft het daar heel moeilijk mee. Als ik mijn vinger opsteek, zegt hij altijd: 'Ons professorke weet het weer.' Nu noemt de rest van de klas mij ook al zo.

Lien, 9 jaar

2.2. Cijfers van de Kinder- en Jongerentelefoon

In het jaarverslag 2005 van de KJT zien we volgende cijfers:

Gespreks- onderwerpen	Telefoon		Email		Chat	
	N	%	N	%	N	%
Pesten	639	5,6	55	2,6	12	3,8
Ruzie	628	5,5	152	7,2	16	5
Uitgesloten worden	142	1,3	44	2,1	7	2,2
Seksuele relatie	483	4,3	97	4,6	9	2,8
Totaal	11.334	100	2125	100	318	100

3 Strategieën voor aanpak?⁸

Hoewel erkend wordt dat er geen kant-en-klare oplossingen voorhanden zijn, bruikbaar in elke schoolcontext en voor de hele pestproblematiek, heeft onderzoek en ervaring toch tot verschillende inzichten geleid.

Vertrekpunt van elke aanpak dient de zorgplicht te zijn van elke school om in te staan voor de emotionele en fysieke veiligheid en de optimale ontwikkeling van elke leerling.

Een degelijke aanpak van het pestprobleem behelst zowel preventieve als curatieve elementen. Het is duidelijk dat optreden in het kader van een concreet pestprobleem weinig uithaalt indien dit niet ingebed is in een ruimere aanpak van het probleem, op klas- en op schoolniveau. Ook het gezinsmilieu is hier van niet te onderschatten belang.

In elk geval is het ook duidelijk dat enkel een aanpak die in samenspraak met de leerlingen, ouders en andere schoolactoren ontwikkeld wordt, de enige die een kans op succes biedt.

Vooraf dient gesteld dat het algemeen schoolklimaat reeds bepaalt in hoeverre pestgedrag kansen krijgt of verder tot ontwikkeling kan komen.

3.1. Schoolklimaat

In een schoolcontext waar kinderen zich goed voelen, waar ze hun eigen identiteit en inbreng gerespecteerd weten, waar ze in vertrouwen bij personeelsleden terecht kunnen in geval van vragen of problemen, zal een pestprobleem zich minder snel kunnen ontwikkelen of zal er sneller en meer adequaat op gereageerd kunnen worden. Uit onderzoek blijkt dat 'pestscholen' vaker scholen zijn met een strikt regime, met een sterk competitieve geest (vooral aandacht voor de 'sterke' leerlingen ten koste van de andere), met strikte discipline, met minder

⁸ Zie ook *Klasse voor Ouders*, 72, nov.2003, p.4-5.

communicatie of hartelijke contacten en met minder ruimte voor initiatief of inbreng van de leerlingen.⁹

Meer specifiek inzake pesten worden volgende aanbevelingen¹⁰ vermeld:

- maak met alle betrokkenen¹¹ op school een pestactieplan en/of een gedragscode op, waarin ook aandacht is voor het preventieve luik en structurele ingrepen,
- erken de leerlingen in hun mogelijkheden en verantwoordelijkheid om hierbij een constructieve inbreng te doen, zowel bij de opmaak als bij de uitvoering van het plan,
- expliciteer de visie van de school omtrent pesten en neem duidelijk het standpunt in dat respectloos omgaan met elkaar niet getolereerd wordt,
- heb oog voor de lange termijn en de structurele context, niet enkel voor het individuele voorval,
- geef als leerkracht (en als ouder) het goede voorbeeld,
- investeer in de groeps sfeer en groepswerking,
- investeer in het uitwerken van een oplossing veeleer dan in het louter onderzoeken wat er nu precies gebeurd is en wie 'de schuldige' is,
- neem leerlingen en hun verhalen ernstig, geloof hen en vertrouw hen, ga er respectvol op in,
- geef commentaar op het ongewenste gedrag, niet op de persoon,
- indien sancties zich aandienen, geef die dan een zinvolle invulling¹²,
- bevorder de communicatie tussen alle schoolactoren,
- vermijd verveling door o.m. het aanbieden van nevenactiviteiten en een boeiende speelplaats.

3.2. Straffen haalt weinig uit

Veelal werd tot nog toe gezocht naar sanctionerende maatregelen voor de daders. In dit kader dient men op zoek te gaan naar de precieze feitelijke context: wie heeft wat gedaan, waar, hoe erg, hoe vaak, ...

Het slachtoffer moet geloofd worden, moet iemand in vertrouwen kunnen nemen en draagt hier in zekere zin de bewijslast. De dader zal eveneens betrokken worden, aangesproken worden op zijn gedrag en eventueel een sanctie oplopen.¹³ Zonder echte bewijzen heeft deze aanpak weinig kans op slagen en de sanctie op zich doet het pestgedrag niet altijd ophouden, wel integendeel.

Afhankelijk van de ernst van de feiten dienen voor pestende leerkrachten wel bijkomende opties beschouwd te worden zoals:

- een intern tuchtonderzoek met mogelijke tuchtsancties,
- een tijdelijke schorsing (in extremis ontslag, hetgeen in de praktijk voor vastbenoemde leerkrachten zeer moeilijk is),
- een verandering van werksituatie of functie.

Hoe zwaarder de sanctie, hoe zwaarder natuurlijk ook de bewijslast is. Ook hier lijkt het zoeken naar schuld en het sanctionerend optreden slechts de laatste te

⁹ Zie ook het verslag van de hoorzitting van 24 feb. 2004, *Parl. St.*, Stuk 2157 (2003-2004) – nr. 1, p. 46: "Scholen die duidelijk opkomen tegen discriminatie en vooroordelen, waar samenwerking belangrijker is dan competitie en waar agressie en geldingsdrang gekanaliseerd worden in aanvaardbare activiteiten zoals discussie en sport, installeren een positieve sfeer en welbevinden bij de leerlingen en de leerkrachten."

¹⁰ O.m. in *Klasse voor Leerkrachten*, 87, sept. 1998, p.45-48.

¹¹ Directie, leerkrachten, leerlingen, ouders, ...

¹² vb: gesprek voeren met het slachtoffer, schade (helpen) herstellen, sociale vaardigheden bewerken...

¹³ In GB zouden in dit kader projecten lopen rond 'pestrechtbanken'.

overwegen optie te zijn. Ook hier wordt doorgaans meer resultaat verwacht van open gesprekken, bemiddeling en begeleiding.

Helaas gebeurt het nog te vaak dat uiteindelijk de leerling een andere school moet zoeken omdat het probleem niet opgelost geraakt. De positie van de leerkracht is nog steeds veel steviger dan die van de leerling en de inrichtende macht is vaak niet geneigd om ingrijpende maatregelen te nemen ten aanzien van de leerkracht. In de gemelde gevallen van ontoelaatbaar gedrag van de leerkracht, bleek er in de praktijk weinig te gebeuren. Het gebeurt wel dat de leerkracht een andere functie toegewezen krijgt binnen de school. Nog te vaak is het zo dat de leerling uiteindelijk de school verlaat.

3.3. No blame¹⁴

Van meer recente datum is de eerder bemiddelende aanpak, en meer specifiek de zogenaamde 'no blame-aanpak'. Deze methodiek is meer gericht op positieve gedrags- en attitudewijziging binnen de hele school dan op het louter zoeken naar een schuldige. Deze aanpak is o.m. gestoeld op de ervaring dat indien een sanctionerende tussenkomst al effect sorteert, dit vaak enkel op korte termijn is en enkel voor het individuele geval. Bovendien grijpt dergelijk optreden zelden echt in op verandering in de identiteit of het gedrag van daders en slachtoffers en dreigt het slachtoffer daarna nog meer gepest te worden.

De no blame-aanpak berust op volgende uitgangspunten:

- Een schoolsfeer waarin het hele schoolteam pesten expliciet als ongewenst gedrag aanduidt,
- de ervaring en de effecten van het pesten op het slachtoffer en niet louter de feitelijke gedragingen op zich,
- geen etikettering, maar erkenning van het belang van hulp aan zowel slachtoffer als dader,
- erkennen van de rol van de (zwijgende) groep,
- tijd en energie investeren in het zoeken naar blijvende oplossingen eerder dan in het zoeken naar feiten, waardoor de zware bewijslast vervalt,
- geen druk op het slachtoffer om zelf zijn gedrag of houding te veranderen¹⁵,
- afstappen van het geloof in het nut van straffen en meer geloof hechten aan leerprocessen voor alle betrokkenen (dader-slachtoffer-toekijkers) naar meer gewenst sociaal gedrag,
- begripvol luisteren met aandacht voor de inbreng van de leerlingen zelf.

Op de site van 'No Blame Nederland'¹⁶ vonden we volgende citaten uit de praktijk terug:

"De No Blame methode geeft leerkrachten alle vaardigheden in handen om kinderen te helpen om er zelf achter te komen hoe ze hun machtsbehoefte op een positieve manier kunnen invullen. Dat gebeurt op een manier die voor kinderen heel toegankelijk is en zonder allerlei moralistische aanwijzingen, omdat die - hoe goed bedoeld ook - vaak weerstand oproepen. Concreet betekent dit dat kinderen gestimuleerd worden om anderen te helpen in plaats van ze te pesten. Als je dat op de juiste manier doet, blijkt dat heel erg goed te kunnen en erg effectief te zijn."
"..."

¹⁴ Op www.noblame.nl wordt verwezen naar een onderzoek waarin 90% succes gemeld wordt in GB.

¹⁵ Het gebeurt nl. ook vaak dat het slachtoffer te horen krijgt dat hij dan maar wat assertiever moet worden, weerbaarheidstraining of een gevechtssport moet gaan volgen e.d.m., waardoor slachtoffers dan nog meer de schuld bij zichzelf gaan leggen.

¹⁶ www.noblame.nl

“Uit de klas werd een groepje leerlingen uitgenodigd voor een gesprek. In deze groep bevonden zich pesters en omstanders. De verantwoordelijkheid werd neergelegd in de groep en de leerlingen deden zelf voorstellen om het probleem op te lossen. In een tweede gesprek bleek het pesten eigenlijk helemaal opgelost te zijn. De jongen werd met rust gelaten. Een half jaar later is deze jongen nog steeds gelukkig met de interventie. Hij wordt nog steeds niet (opnieuw) gepest.” “...”

“Bij een bezoek aan een grote middelbare school sprak ik met een lerares die de No-Blame cursus had gevolgd en de methode toepaste. Zij had dit gedaan met een groepje van drie jongens die een andere jongen pesten en later nog met een groep meisjes. Ze had ervaren dat de aanpak erg effectief was. Vooral de jongens kwamen met veel ideeën om de situatie voor het slachtoffer te verbeteren. Zij had de stellige indruk dat het zo goed ging omdat ze zelf kalm was gebleven en omdat er kinderen bij betrokken waren die niet actief aan het pesten hadden meegedaan. "Voorheen voelde ik altijd meteen de behoefte om op de pester af te stappen en hen of haar tot de orde te roepen met de eis onmiddellijk te stoppen met pesten. Het is nu allemaal rustiger, het kan soms een dag duren voor ik de pester en het groepje bij elkaar kan krijgen en ook dat helpt om de nodige afstand te bewaren".” “...”

“Ik heb al vaker de No-Blame methode ingezet op school. Over het algemeen reageren de leerlingen enthousiast en zijn ze altijd bereid deel uit te maken van een "supportgroep". Wel heb ik steeds zorgvuldig opgelet dat er een goede balans zou zijn tussen pesters en toeschouwers zodat dit op de bijeenkomsten bij ieder de spanning van "op het matje geroepen te worden" kan helpen reduceren. Na uitgelegd te hebben hoe het slachtoffer zich voelt hoor ik vaak "ik heb het niet gedaan" of "ik bedoelde het niet zo". Ik gebruik deze opmerkingen om nog duidelijker te benadrukken dat het er niet om gaat schuldigen aan te wijzen, maar om naar oplossingen te zoeken. De bange en bezorgde gezichten ontspannen dan langzaam maar zeker.”

Het Kinderrechtencommissariaat is alvast danig gecharmeerd door deze aanpak omdat het effect schijnt te hebben op lange termijn voor de hele school én omdat het appelleert aan de eigen inbreng en verantwoordelijkheid van de leerlingen. Het is dan ook hoopgevend om ook in Vlaanderen een eerste aanpak van deze methodiek terug te vinden.¹⁷

Aansluitend hierbij kan ook gewezen worden naar de voordelen van een herstelgerichte aanpak. Hergo-projecten zoals die bestaan in de jeugdbeschermingspraktijk worden ook meer en meer in de onderwijscontext gehanteerd.

3.4. Andere ondersteunende elementen en aanbevelingen

— Leerlingenstatuut

Ook bij deze problematiek doet de nood aan een degelijk uitgewerkt leerlingenstatuut zich voelen. Bij de uitwerking hiervan dient uitgegaan te worden van de principes van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, bij voorkeur in een pro-actieve benadering. Het dient m.a.w. een vertaling te zijn van de rechten en de verantwoordelijkheden van minderjarigen in de context van de school. Op die manier weten de leerlingen vooraf wat de afspraken en mogelijkheden zijn, zowel om hun rechten op school te kunnen beleven als om op te kunnen komen tegen schendingen ervan.

Dergelijk statuut kan dan in tweede instantie reactief aangeven wat de mogelijkheden zijn wanneer er zich problemen, zoals pesten, voordoen op school.

¹⁷ Zie www.go-clb.be/zorgproject/pestproject.htm

Een trapsgewijs systeem van ingrepen lijkt hier aangewezen. Hier kunnen verschillende systemen uitgewerkt worden gaande van bemiddeling ('no blame'), tot interne en externe¹⁸ klachtprocedures of, in extremis, afhandeling door de bevoegde rechtbank.

— Campagnes en voorlichting

Daarnaast hebben ook doorgedreven en herhaalde campagnes hun nut om duidelijk te maken wat pesten precies is dat de school dergelijk gedrag niet accepteert. Informatieve campagnes met een duidelijke anti-pestboodschap kan ook de positie van de slachtoffers helpen versterken. Het is voor leerlingen ook van belang te weten welk klacht- of welk hulpaanbod voorhanden is.

— Vorming

Ook vorming van leerkrachten, directies en ander personeel is nuttig, bijvoorbeeld over nieuwe methodieken of nieuwe vormen van pestgedrag (die vaak eerder duidelijk zijn voor de minderjarigen dan voor de omstaande volwassenen).

— Inspectie

Tenslotte vermelden we nog het belang van de inspectie die bij de doorlichting aandacht moeten schenken aan het al of niet bestaan van anti-pestplannen en de inspanningen van de school om dit thema in kaart te brengen.

¹⁸ Indien een leerlingenstatuut vorm krijgt, kan overwogen worden om de bevoegdheid van de Commissie Leerlingenrechten uit te breiden tot betwistingen inzake dit statuut. Ook blijft voor een leerling steeds de weg via het Kinderrechtencommissariaat open.

4 Verzoekschrift

Algemeen gesteld kan het Kinderrechtencommissariaat zich natuurlijk vinden in de gevraagde aandacht voor het pestprobleem, de agressie, wantoestanden e.d.m. Wel hebben we bedenkingen bij de concrete maatregelen die voorgesteld worden.

4.1. Een specifieke ombudsdienst

Een neutrale, laagdrempelige, netoverschrijdende ombudsdienst voor het Vlaams onderwijs lijkt ons niet aangewezen. Het Kinderrechtencommissariaat ziet meer heil in het versterken en beter bekend maken van de bestaande diensten en regelingen: de Vlaamse en de federale Ombudsman, de inhoud en de instrumenten van de wet van 11 juni 2002 (eventueel aangepast op grond van de evaluatie), de rechtbanken e.d.

Bovendien stroken de gevraagde bevoegdheden en de multidisciplinaire teambezetting niet met het concept van een ombudsdienst.¹⁹ De bevoegdheid van een ombudsdienst is in essentie bemiddelen en adviseren, niet beslissen. Bovendien focust 'ombud' op de relatie burger-overheid en niet op privaat- of arbeidsrechtelijke verhoudingen tussen personen.

De voorgestelde teamsamenstelling is eerder die van een hulpverlenende instantie dan die van een ombudsdienst.

4.2. Een parlementaire onderzoekscommissie

Het is natuurlijk aan het parlement zelf om na te gaan of in deze een onderzoekscommissie opportuun zou zijn, maar dit lijkt toch een weinig adequaat middel voor de vermelde gevallen.

De aangehaalde cases van asbest, radio-actieve straling dienen in het kader van ARAB-reglementering en bescherming van de werknemers op de werkvloer aangepakt te worden.

Aan problemen inzake evaluaties, schorsingen e.d. zal o.i. het Vlaams Parlement weinig kunnen doen gezien hier de arbeidswetgeving geldt of de diverse regelingen voor statutair overheidspersoneel, inclusief de beroepsmogelijkheden daarbij. Indien er echt van fraude of illegale praktijken sprake is, lijken de rechtbanken meer adequate bevoegdheden en instrumenten te hebben.

4.3. Aandacht voor de gevolgen van pesterijen

Het Kinderrechtencommissariaat onderschrijft deze vraag, meer bepaald m.b.t. leerlingen die slachtoffer zijn van pesterijen, zoals o.m. in deze bijdrage werd toegelicht.

Daarnaast dient opvolging gegeven te worden aan de evaluatiepunten van de wet van 11 juni 2002. daarbij moet ook rekening gehouden worden met eventuele aanbevelingen van preventie-adviseurs, ombudsdiensten en andere relevante betrokkenen.

¹⁹ Zie hiervoor ook de bijdrage van de Vlaamse Ombudsdienst tijdens deze hoorzitting.

4.4. Bespreekbaar maken van zelfdoding en de preventie ervan

Ook het thema zelfdoding verdient inderdaad de nodige beleidsaandacht. Een recente publicatie van B. Demyttenaere²⁰ schetst de alarmerende omvang van dit probleem bij minderjarigen.

De Minister van Welzijn zou daar binnen de geestelijke gezondheidszorg de nodige initiatieven en bijkomende ondersteuning moeten bieden, alsook de Minister van Onderwijs voor wat betreft het CLB-aanbod. Dit lijkt ons echter meer een thema om aan te pakken binnen de Integrale Jeugdhulp.

4.5. Aandacht vragen voor kansarme leerlingen

Het is ons niet duidelijk wat precies bedoeld wordt met 'het ronselen van solidariteitsbijdragen' ten behoeve van kansarme leerlingen. Wel heeft het Kinderrechtencommissariaat eerder al opgeroepen om het recht op kosteloos onderwijs steeds verder te gaan vorm geven, zodat terugvallen op dergelijke ondersteuning niet langer nodig zou zijn. Elk kind heeft nl. recht op kosteloos onderwijs. De voorwaarden hiervoor dienen door de wetgever vastgelegd te worden en door de regeringen gegarandeerd in de uitvoering. Ook dit lijkt ons echter buiten het bestek van de pestproblematiek te vallen.

4.6. Aandacht vragen voor diverse vormen van geweld

Deze oproep kan ten volle worden ondersteund, zij het dat het aanklagen ervan duidelijk makkelijker is dan het vinden van een werkzame aanpak van verontrustend geweld als racisme, antisemitisme, discriminatie allerhande.

4.7. De opleiding van vrachtwagenbestuurders

De relevantie van deze oproep in het kader van pesten ontgaat het Kinderrechtencommissariaat volledig.

²⁰ DEMYTTENAERE, B.: *Met de dood voor ogen. Zelfmoordgedrag bij jongeren*, Manteau, Antwerpen, 2006, p. 197.

5 Advies van het Kinderrechtencommissariaat

5.1. Beleidsaandacht voor de pestproblematiek

Het Kinderrechtencommissariaat onderschrijft volmondig de vraag naar een aanhoudende aandacht voor het pestfenomeen. De zorgplicht van de overheid, i.c. van scholen, alsook de soms erg zware gevolgen voor de slachtoffers legitimeren dit zonder meer.

Met name binnen onderwijs dient blijvend geïnvesteerd te worden in campagnes, voorlichting, methodiekwontwikkeling, informatie en vorming.

5.2. Voorkeur voor bemiddelende aanpak

Gezien een bestraffende aanpak zelden schijnt te lonen, dringt het Kinderrechtencommissariaat aan op een verdere toepassing en aanmoediging van van bemiddelende initiatieven, zoals de 'no blame' aanpak of het herstelgericht groepsoverleg. Deze laatste methodiek is waarschijnlijk meer aangewezen bij zwaardere feiten.

5.3. Geen afzonderlijke ombudsdienst

Het Kinderrechtencommissariaat is geen voorstander voor nog meer themaspecifieke ombudsdiensten. Veeleer dienen de bestaande kanalen en (rechts)middelen versterkt te worden en beter bekend gemaakt te worden. Indien haalbaar zou een commissie, die netoverschrijdend kan optreden en beslissingsbevoegdheid heeft, wel een optie kunnen zijn.

Ankie Vandekerckhove
Kinderrechtencommissaris